

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, доцента

Мельничук Ольги Федорівни на дисертаційну роботу

Пугача Сергія Сергійовича «Теоретичні і методичні засади формування правової компетентності майбутніх фахівців з обліку і оподаткування у системі неперервної освіти» на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із планами відповідних галузей науки. В умовах проведення економіко-правових реформ, що супроводжуються частими змінами законодавства України, необхідності його адаптації до нормативно-правових актів Європейського Союзу зросли вимоги до професійного рівня фахівців з обліку і оподаткування та їхньої підготовки у системі неперервної освіти. Адже саме якісна освіта забезпечує конкурентоздатність фахівців-економістів на ринку праці, спроможних професійно вирішувати завдання відповідно до вимог права, співвідносити свої дії з чинним законодавством та поєднувати правові знання із внутрішньою усвідомленою позицією особистості. Тому формування і розвиток правової компетентності у фахівців з обліку і оподаткування має неабияке значення для подальшого ефективного її застосування у процесі їхньої професійної діяльності та адаптації до нових соціально-економічних реалій.

Отже, існує необхідність наукового осмислення теоретичних і методичних засад формування правової компетентності майбутніх фахівців з обліку і оподаткування у системі неперервної освіти, позаяк саме вона визначає їхню здатність застосовувати нормативно-правові акти в процесі фахової діяльності, обґрунтовувати юридично значущі рішення, мислити правовими категоріями під час реалізації своїх прав та обов'язків.

У контексті наведених вище міркувань вважаємо дисертаційне дослідження Пугача Сергія Сергійовича «Теоретичні і методичні засади формування правової компетентності майбутніх фахівців з обліку і

оподаткування у системі неперервної освіти» актуальним і своєчасним, результати якого сприятимуть удосконаленню організаційного, змістового, навчально-методичного, інформаційного та діагностичного забезпечення професійної підготовки майбутніх фахівців з обліку і оподаткування у системі неперервної освіти.

Підтвердженням наукової актуальності теми дисертації є її виконання у межах проекту «Програма розвитку лідерського потенціалу університетів України» (2016-2019 рр.), в якому бере участь Вінницький національний технічний університет, за сприяння Британської ради (British Council) в Україні, Інституту вищої освіти НАПН України, Фундації лідерства для вищої освіти (Велика Британія) та за підтримки Міністерства освіти і науки України, а також плану наукових досліджень кафедри безпеки життєдіяльності та педагогіки безпеки Вінницького національного технічного університету з науково-дослідної роботи № 20-K8 «Теоретичні та методичні засади формування компетентності майбутніх фахівців у закладах вищої освіти».

Тема докторської дисертації затверджена вченою радою Вінницького національного технічного університету (протокол № 1 від 30.08.2018) й узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 1 від 29.01.2019).

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналіз змісту дисертації, автореферату та публікацій С. С. Пугача є підставою для висновку про наукову обґрунтованість і достовірність викладених автором результатів дослідження.

Належна ступінь обґрунтованості і достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації ґрунтується на цілісному використанні системи теоретичних, емпіричних і статистичних методів дослідження, а також підтверджується широкою апробацією одержаних результатів дисертації та їх практичним значенням.

Автором чітко визначено мету дисертаційної роботи, яка полягає в

обґрунтуванні, розробленні й експериментальній перевірці теоретичних і методичних засад формування правової компетентності майбутніх фахівців з обліку і оподаткування у системі неперервної освіти. Викладений у вступі науковий апарат дисертації дав можливість сформувати цілісний алгоритм розв'язання досліджуваної проблеми, для вирішення якої дисертантом було визначено 8 основних завдань дослідження. Все це забезпечило підготовку кваліфікованої роботи, в основу якої покладено експериментальні дані та факти з педагогічної практики.

Дисертантом на високому рівні забезпечено обґрунтування наукових положень, висновків і рекомендацій, які є логічними, достовірними і науково значимими. Зокрема автором встановлено методологічні, концептуальні, дидактичні та методичні засади дослідження; вивчено й узагальнено вітчизняні та зарубіжні сучасні підходи щодо формування правової компетентності майбутніх фахівців з обліку і оподаткування у системі неперервної освіти; розкрито зміст та структуру професійної діяльності майбутніх фахівців з обліку і оподаткування та обґрунтовано готовність до її здійснення; розроблено авторську концепцію й моделювання освітнього процесу з формування правової компетентності майбутніх фахівців з обліку і оподаткування у системі неперервної освіти.

Вивчення й аналіз наукових праць з проблем формування правової компетентності майбутніх фахівців з обліку і оподаткування у системі неперервної освіти дозволили обґрунтувати методологічний, теоретичний та технологічний концепти, на яких базується провідна ідея дослідження.

В основу дисертаційної роботи покладено науково обґрунтовані положення про модель формування правової компетентності майбутніх фахівців з обліку і оподаткування у системі неперервної освіти як такої, що відображає алгоритм, закономірності та логіку процесу досліджень, результатом якого є сформованість правової компетентності фахівців з обліку і оподаткування на необхідному професійному рівні.

Наукова новизна результатів дослідження. Беззаперечна цінність

дисертаційного дослідження зумовлена тим, що вперше: обґрунтовано концепцію формування правової компетентності майбутніх фахівців з обліку і оподаткування у системі неперервної освіти на методологічному, теоретичному та технологічному рівнях; розроблено взаємопов'язані компонентні моделі розвитку правової компетентності учнів, бакалаврів, магістрів і фахівців на етапі здобуття другої вищої освіти та структурно-функціональну модель формування правової компетентності майбутніх фахівців-економістів; виокремлено та обґрунтовано педагогічні умови формування правової компетентності майбутніх фахівців з обліку і оподаткування; визначено компоненти, критерії, показники та надано характеристику рівням сформованості правової компетентності майбутніх фахівців з обліку і оподаткування у системі неперервної освіти; уточнено поняття «правова компетентність», «правова компетентність фахівців з обліку і оподаткування», «формування правової компетентності фахівців з обліку і оподаткування», «модель формування правової компетентності фахівців з обліку і оподаткування», визначено структуру готовності, компонентний склад, рівні прояву та механізми розвитку досліджуваного феномену; удосконалено навчальну технологію формування у майбутніх фахівців з обліку і оподаткування правової компетентності на основі розробленого методичного забезпечення, застосування проблемного та інтерактивного навчання, що забезпечує розвиток пізнавальної активності та самостійності у системі неперервної освіти та інше.

Повнота викладу результатів у опублікованих працях. Результати дослідження, наукові положення, висновки та рекомендації достатньо повно представлено в 42 наукових публікаціях. Основні наукові результати дисертації висвітлено в 24 наукових публікаціях, які розкривають основний зміст дисертації, з них: 2 монографії, 17 статей у наукових виданнях, включених до Переліку наукових фахових видань України, 4 статті в наукових періодичних виданнях інших держав, 1 навчальний посібник; крім того, видано 2 монографії, 14 статей і тез – у журналах і збірниках наукових праць; 2 –

методичні вказівки.

Практичне значення результатів дослідження. Наукові здобутки С. С. Пугача з розв'язання проблеми формування правової компетентності майбутніх фахівців з обліку і оподаткування у системі неперервної освіти складають теоретичну і методичну базу для подальших досліджень з проблем розвитку педагогічної науки, педагогічної освіти, професійної підготовки фахівців-економістів. Не викликає сумніву практичне значення результатів рецензованої дисертаційного дослідження, основні положення якого впроваджено в освітній процес Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (довідка № 126-19/2317 від 17.11.2019), Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (довідка № 01/10-914 від 06.11.2019), Донецького національного університету імені Василя Стуса (довідка № 264/01-13/01.1.3 від 04.10.2019), Приватного вищого навчального закладу «Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука» (довідка № 031/302 від 09.12.2019), Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради (довідка № 01-23/704 від 02.12.2019), Комунального вищого навчального закладу «Вінницька академія неперервної освіти» Вінницької обласної державної адміністрації (довідка № 01/21-1072 від 21.11.2019), Тернопільського національного економічного університету (довідка № 126-36/1664 від 20.09.2019), Вінницького національного технічного університету (довідка № 11/34 від 11.09.2019), Миколаївського національного аграрного університету (довідка № 01-18/1528 від 05.11.2019), Вінницького кооперативного інституту (довідка № 318 від 22.10.2019), Відокремленого підрозділу Національного університету біоресурсів і природокористування України «Боярський коледж екології і природних ресурсів» (довідка № 226 від 28.11.2019), Відокремленого підрозділу Національного університету біоресурсів і природокористування України «Ніжинський агротехнічний коледж» (довідка № 316 від 28.11.2019), Комунального закладу «Фізико-математична гімназія № 17 Вінницької міської ради» (довідка № 02-38/618 від

21.11.2019), Комунального закладу «Загальноосвітня школа I-III ступенів № 27 Вінницької міської ради» (довідка № 591 від 22.11.2019).

За результатами досліджень дисертанта було вдосконалено робочі навчальні програми дисциплін «Правознавство», «Цивільне право», «Судово-бухгалтерська експертиза», «Облік і правове забезпечення в галузях промисловості», «Облік і правове забезпечення діяльності суб'єктів підприємництва матеріального та нематеріального виробництва» для закладів вищої освіти економічного спрямування, що здійснюють підготовку фахівців з обліку і оподаткування; навчально-методичні матеріали дисципліни «Правознавство» та інше, що підтверджується матеріалами дослідження та документами, поданими в додатках.

Оцінка змісту дисертації та її завершеність. Дисертація С. С. Пугача має науково обґрунтовану структуру та складається з анотацій українською, англійською мовами, вступу, п'яти розділів, висновків до кожного з розділів, загальних висновків, списку використаних джерел (453 найменування, з них 51 – іноземними мовами), 19 додатків на 149 сторінках. Загальний обсяг дисертації складає 536 сторінок, основний текст – 336 сторінок. Робота містить 35 рисунків, 46 таблиць.

Відзначимо вміння дисертанта узагальнювати й систематизувати дослідницький матеріал. Аналіз змісту дисертації засвідчив, що вона системно побудована: структура відображає логічний виклад дослідницької думки; окреслено об'єкт і предмет дослідження; визначено мету; чітко сформульовані завдання, у відповідності до яких послідовно викладено зміст тексту дисертації; у висновках забезпечено доказове розв'язання поставлених завдань.

Найбільш вагомими науковими результатами дисертаційного дослідження С. С. Пугача, що складають, на нашу думку, його теоретичне значення є такі.

1. На підставі вітчизняного й зарубіжного наукового дискурсу запропоновано авторське визначення ключових понять: «правова компетентність», «правова компетентність фахівців з обліку і оподаткування», «формування правової компетентності фахівців з обліку і оподаткування»,

«модель формування правової компетентності фахівців з обліку і оподаткування», що забезпечило змістовність і ґрунтовність теоретико-методологічних засад досліджуваної проблеми.

2. За результатами аналізу зарубіжного досвіду професійної підготовки майбутніх фахівців з обліку і оподаткування в Австрії, Великій Британії, Італії, Канаді, країнах Скандинавії, Німеччині, США та Франції доведено, що, по-перше, більш ефективною є практика включення до змісту суміжних професійно орієнтованих дисциплін правових питань, з метою здобуття студентом комплексних фахових знань; по-друге, питанням правового виховання значна увага приділяється ще в процесі одержання середньої освіти, тому на момент вибору професії абітурієнт уже має певний обсяг правових знань, що є основою для подальшого формування його правової компетентності. Вивчення зарубіжного досвіду сприяло визначенню основних методологічних та дидактико-методичних засад правової компетентності майбутніх фахівців з обліку і оподаткування.

3. Сукупний аналіз публікацій та узагальнення педагогічного досвіду дали можливість обґрунтувати комплекс традиційних та інноваційних методологічних підходів і принципів формування правової компетентності майбутніх фахівців з обліку і оподаткування у системі неперервної освіти, що застосовуються в єдності та взаємодоповнюють один іншого: системний, компетентнісний, діяльнісний, порівняльний, дефінітивний, особистісно орієнтований та інші. Виокремлення та аналіз методологічних підходів спонукали необхідність у визначенні принципів дидактики вищої школи, котрі потрібно використовувати з метою формування правової компетентності майбутніх фахівців з обліку і оподаткування: зв'язку теорії з практикою, науковості, системності та послідовності, свідомості та активності в навчанні, доступності, наочності, міцності знань, умінь і навичок, індивідуального підходу та виховного характеру навчання.

За результатами аналізу вітчизняних і зарубіжних концепцій формування професійної компетентності фахівців розроблено та впроваджено в практику

авторську концепцію формування правової компетентності майбутніх фахівців з обліку і оподаткування у системі неперервної освіти. Концепція формування правової компетентності майбутніх фахівців з обліку і оподаткування у системі неперервної освіти розглядається як складний, багатокомпонентний, пролонгований у часі процес, що має відповідну структуру, підпорядковану причинно-наслідковим зв'язкам і передбачає розробку індивідуальної освітньої траєкторії.

4. Розкрито сутність і зміст сформованості правової компетентності майбутніх фахівців з обліку і оподаткування, визначено її компоненти, критерії та показники. Обґрунтовано, що сформованість виступає як стійка багатовимірна, багатокомпонентна характеристика особистості майбутніх фахівців, що включає п'ять основних груп компонентів, а саме: когнітивний, мотиваційний, діяльнісний, рефлексивний та інформаційно-логічний, їх зміст та напрями розвитку.

З метою визначення особливостей діагностики рівнів сформованості правової компетентності майбутніх фахівців з обліку і оподаткування на основі наукового обґрунтування як у теоретичному, так і у практичному плані було визначено комплекс критеріїв (пізнавальний, цільовий, практичний, особистісний і результативний) і їх показників. Для оцінки сформованості правової компетентності майбутніх фахівців з обліку і оподаткування було також визначено триступеневу шкалу (початковий, середній, високий рівні формування правової компетентності), що є релевантною специфіці досліджуваного об'єкта, та визначено ступінь критеріїв на кожному з рівнів.

5. За результатами аналізу наукової педагогічної, психологічної та науково-методичної літератури, узагальнення педагогічного досвіду визначено, що формування правової компетентності майбутніх фахівців з обліку і оподаткування у системі неперервної освіти може бути забезпечено за рахунок комплексного використання визначених у дослідженні педагогічних умов. Обґрунтовано, що педагогічні умови формування правової компетентності майбутніх фахівців з обліку і оподаткування у системі неперервної освіти

становлять системну єдність і їхня реалізація потребує вдосконалення основних напрямів організації навчально-методичної роботи та проектування інноваційного та професійно орієнтованого освітнього середовища у ЗВО.

6. Розроблена концепція покладена в основу моделі формування правової компетентності майбутніх фахівців з обліку і оподаткування у системі неперервної освіти. Визначено, що модель формування правової компетентності майбутніх фахівців з обліку і оподаткування у системі неперервної освіти є структурно-функціональною, тобто такою, що імітує внутрішню організацію об'єкта у статиці (весь процес навчання у ЗВО) і у динаміці (навчальні дисципліни, форми, методи, засоби та технології навчання тощо), а також відображає способи взаємодії об'єкта з інноваційним і професійно орієнтованим освітнім середовищем через педагогічні умови як представлення реальних обставин, що характеризують та обумовлюють існування, розвиток і функціонування об'єкта.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. Відзначаючи позитивні аспекти дисертаційного дослідження, необхідно вказати на такі зауваження та побажання:

1. На с. 43-57 розкривається історичний екскурс правової підготовки фахівців з обліку і оподаткування. На наш погляд, дисертаційна робота виграла б, якби автор у підсумку виділив етапи становлення та розвитку правової підготовки фахівців-економістів.

2. На с. 95 зазначено, що «комплексність завдань створення системи розвитку правової компетентності майбутніх фахівців з обліку і оподаткування зумовлює доцільність її організації з використанням системного, особистісно орієнтованого, компетентнісного та діяльнісного підходів» та здійснено обґрунтування необхідності врахування вимог саме цих методологічних підходів для розв'язання проблеми дослідження. Доцільно було б зазначити, які завдання в межах кожного підходу будуть виділені та реалізовані. Крім того, потребує більш детального розкриття автором сутності компетентнісного підходу.

3. У п. 3.4 розроблено модель формування правової компетентності майбутніх фахівців з обліку і оподаткування, яка містить цільовий, методологічно-конструктивний, організаційно-діяльнісний, діагностичний та корегувальний блоки. На нашу думку, автор ґрунтовно висвітлив зміст цих блоків, однак своєю увагою невиправдано обійшов нормативно-правове забезпечення організації діяльності ЗВО (с. 174, с. 176), тому зміст цього елементу, що структурно входить до методологічно-конструктивного блоку, потребує більш детального пояснення.

4. Порівняння запропонованих автором дефініцій, які виносяться на захист (с. 330-331), а саме: «правова компетентність» та «правова компетентність з обліку і оподаткування», свідчить про їхнє різне змістовне наповнення. Пояснення потребує, чим обумовлена відмінність змістовного наповнення автором цих компетентностей.

5. Вважаємо, що в дисертації на основі узагальнення одержаних результатів доцільно було б викласти авторське бачення перспектив розвитку правової компетентності майбутніх фахівців з обліку і оподаткування у системі неперервної освіти.

Однак висловлені зауваження та побажання мають дискусійний характер та суттєво не впливають на належний науково-теоретичний рівень дисертації Пугача Сергія Сергійовича та мають на меті зосередити увагу на більш детальному вивченні окремих проблем вищої освіти та педагогічної науки загалом.

Ідентичність змісту автореферату та основних положень дисертації.

Структура та зміст автореферату ідентичні основним положенням дисертації. Зміст монографій і наукових публікацій автора відображають основні результати та висновки, що розкриті й обґрунтовані в рукописі дисертації С. С. Пугача. Вони засвідчують відповідний вимогам науково-теоретичний рівень рецензованої дисертаційної роботи.

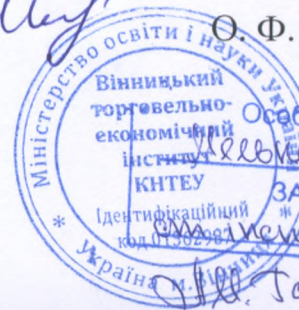
Висновок. Аналіз дисертації, автореферату та опублікованих праць дає підстави для висновку про те, що дисертаційне дослідження Пугача Сергія

Сергійовича «Теоретичні і методичні засади формування правової компетентності майбутніх фахівців з обліку і оподаткування у системі неперервної освіти» є завершеною, самостійною науковою роботою, яка містить нові науково обґрунтовані результати в галузі теорії та методики професійної освіти, що дали змогу автору здійснити комплексне вирішення актуальної проблеми щодо наукового обґрунтування, розроблення й реалізації відповідної системи неперервної освіти для формування правової компетентності майбутніх фахівців з обліку і оподаткування з урахуванням сучасного зарубіжного досвіду.

Враховуючи нагальність і важливість, наукову новизну, достовірність й суттєве практичне значення результатів дослідження, дисертація Пугача Сергія Сергійовича «Теоретичні і методичні засади формування правової компетентності майбутніх фахівців з обліку і оподаткування у системі неперервної освіти» відповідає вимогам документу «Порядок присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 № 567 зі змінами та доповненнями згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 щодо докторських дисертацій, а його автор – Пугач Сергій Сергійович – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор юридичних наук, доцент, професор
кафедри права Вінницького торговельно-
економічного інституту
Київського національного торговельно-
економічного університету

О. Ф. Мельничук

Особистий підпис
ЗАСВІДЧУЮ
Ідентифікаційний код 01562331
Україна м. Вінниця